

Den nødvendige omhu - menneskerettigheder de sidste 5 år i de Nationale Kontaktpunkter

I maj 2011 trådte de nye reviderede OECD retningslinjer for multinationale selskaber i kraft. En af de væsentligste ændringer var, at retningslinjerne integrerede FN's principper om Menneskerettigheder og Erhvervsliv i retningslinjernes kapitel IV, ligesom omtalen af menneskerettigheder i kapitel I om generelle politikker blev harmoniseret med principperne. Sidenhen har OECD's nationale kontaktpunkter haft lejlighed til at vurdere om virksomheder har udvist den nødvendige omhu i praksis. Denne artikel gennemgår om det er muligt at udlede nogle generelle tendenser af denne praksis, og om der kan udledes nogle fællesnævner af de forskellige kontaktpunkters udtalelser.

Lidt om sagerne

I perioden 2011-2016 modtog de nationale kontaktpunkter globalt 89 klager om menneskerettigheder. Lidt over en tredjedel af dem er ikke blevet accepteret til videre behandling. Det skyldes eksempelvis, at det nationale kontaktpunkt ikke var det rette kontaktpunkt eller at spørgsmålet var blevet behandlet af et andet.

Omtrent en fjerdedel af de modtagne sager er stadig under behandling. I forbindelse med disse sager kan den nationale kontaktpunkt have lavet en indledende vurdering om, hvorvidt sagen kan viderebehandles. Disse vurderinger kan til tider også indeholde udtalelser, der kan bidrage til forståelsen af om en situation er omfattet af retningslinjerne, og er derfor, i et vist omfang, også inddraget i gennemgangen.

Endvidere er flere sager færdiggjort efter en mægling eller efter at parterne har indgået en aftale. I sådanne tilfælde, er det begrænset, hvor meget kontaktpunktet udtaler sig om efterlevelsen af kravet om nødvendig omhu. Alligevel kan de indeholde nogle rettesnore for, hvad der omfattes af retningslinjerne. Endelig er det ikke alle sager, som direkte omhandler spørgsmålet om den nødvendige omhu.

Nationale kontaktpunkter i alle verdensdele har modtaget sager, men det er primært kontaktpunkterne i Europa og USA, der har færdigbehandlet sagerne. Den artikel tager udgangspunkt i 15 sager, der afspejler hvilke situationer og virksomheder, der omfattes af retningslinjerne, og hvordan man forstår indholdet af den nødvendige omhu og elementer i udtalelserne.

Hvem kan indklages for de nationale kontaktpunkter og hvilke rettigheder er omdrejningspunkt i klagerne

Kontaktpunkterne behandler typisk sager mod virksomheder uanset deres størrelse og industri. Det er oftest produktionsindustrien, mineindustrien, men også finansielle virksomheder. Eksportkreditagentur og lignende statslige organer har også været indklaget, og det schweiziske kontaktpunkt har i december 2016 vurderet, at en NGO også kan omfattes af retningslinjerne.

Selvom forhold hos underleverandører, herunder arbejdstagerforhold, ofte tiltrækker sig størst opmærksomhed, så kan alle rettigheder komme i spil. Spørgsmål om oprindelige folks rettigheder, herunder spørgsmålet om *free, prior and informed consent*; retten til vand og privatlivets fred har eksempelvis været genstand for behandlingen.

Hvilken situation er typisk vurderet af de nationale kontaktpunkter

Retningslinjerne præciserer, at der skal være en relation mellem den indklagede virksomhed og den negative indvirkning på en menneskerettighed. Det kan ske ved at virksomheden har **forårsaget** eller **bidraget** til negative indvirkninger gennem egne aktiviteter. Derudover kan det ske ved, at de negative

indvirkninger er **direkte forbundet** med virksomhedens egen forretningsaktiviteter mv. gennem en forretningsrelation.

Det er i al væsentlig den sidste situation, som de nationale kontaktpunkter har taget stilling til. Ud af de 15 gennemgåede sager, har der blot været et tilfælde, hvor dette ikke var tilfældet, men de behandlende kontaktpunkter fandt ikke, at indklagede havde tilsidesat retningslinjerne.¹

Forretningsrelationen kan være af meget forskellig karakter. Der kan eksempelvis være tale om leverandører; investeringer (næsten uanset investeringens størrelse); joint ventures eller aftageres brug af produktet, også selvom man ikke har godkendt aftageren.

Hvad kræves af virksomheden

Selv om mange forskellige relationer i princippet kan være omfattet af retningslinjerne, så gør kontaktpunkterne det også klart, at den indklagede, når den ikke selv har forårsaget eller bidraget til den negative indvirkning, ikke har ansvaret, efter retningslinjerne, for selve den negative indvirkning på menneskerettigheder. Det ansvar ligger hos den forretningsrelation, der har forårsaget eller bidraget til den negative indvirkning.

Klar kommunikation og dokumentation

Den indklagede vurderes i forhold til om, man systematisk har kommunikeret sine forventninger til sine forretningsrelationer og vurderet hvilke væsentlige risici, der eventuelt måtte være i forhold til forretningsrelationerne og i forhold til hele menneskerettighedsspektret. Derudover forventes det også, at den indklagede evner at dokumentere, hvordan den håndterer sin nødvendig omhu tilgang og kommunikerer denne internt og eksternt. Dokumentationsbyrden hviler på den indklagede. Kan indklagede ikke i tilstrækkelig grad dokumentere sin tilgang, så er der en væsentlig risiko for, at kontaktpunktet vil finde, at den indklagede ikke har efterlevet retningslinjerne.

Uanset at den indklagede også forventes at kunne måle og kommunikere fremskridt i sin opfølgning på sine indsatser, så er det sjældent, at dette spørgsmål behandles direkte af kontaktpunkterne. I enkelte tilfælde er det dog fremhævet, at manglende eksternt rapportering om sine indsatser for at adressere negative indvirkninger forbundet til forretningsrelationer ikke er overensstemmelse med retningslinjerne.

Systematisk og robust tilgang til arbejdet med risici og opfølgning

Selvom der er anerkendt, at der ikke er en *one-size-fits-all* model for den nødvendige omhu, så synes omdrejningspunktet i flere sager at have været om indklagede kan redegøre for, at denne har haft en systematisk tilgang til at vurdere væsentlige risici samt til at træffe beslutninger i den anledning, og om tilgangen er robust. Det kan bestå i eksempelvis en velovervejet systematisk screening af forretningsrelationer for derved også at sikre en pragmatisk tilgang, navnlig når man har et stort antal forretningsrelationer. En sådan tilgang betyder også, at der er accepteret at prioritere sine efterfølgende opfølgningsindsatser. Endvidere ses der også at være udtrykt en forventning om, at man løbende opdaterer sine risici-vurderinger.

Dernæst lægger kontaktpunkterne vægt på om man, ligeledes systematisk, har fulgt op på sin risikovurdering og udøvet sin indflydelse overfor forretningsforbindelsen for at få denne til at forebygge, eller afbøde og genoprette følgerne af, negative indvirkninger. Hvordan dette skal gøres konkret, er meget situationsafhængigt, og det er ikke muligt på grundlag af de relativt få sager at udlede meget. Dog er det

¹ Se sagen Jijnjevaerie Saami village – Statkraft SCA Vind AB, 2016, en fælles udtalelse af det svenske og norske kontaktpunkt

klart, at ingen systematisk opfølgning eller passivitet, også efter at den negative indvirkning har fundet sted, vil medføre, at indklagede vurderes til at have tilsidesat retningslinjerne. Det kan også udledes af nogle af udtalelserne, at det ikke blot kan være enkeltstående tiltag men snarere en tilpasset vifte, der har en vis effektivitet. Initiativer, hvor man sammen med andre i branchen, udøver sin indflydelse er anerkendt af kontaktpunktpunkterne som en vigtig tilgang, men det fritager ikke den indklagede for at benytte sig af egne muligheder for at øge indflydelse, ligesom man konstant må tilstræbe at øge sin indflydelse på sine forretningsrelationer.

Opsummering

Selv om de nationale kontaktpunkter siden 2011 har kunnet vurdere virksomheders mv. efterlevelse af OECD's retningslinjers forventning om nødvendig omhu, er grundlaget for at vurdere praksis stadig spinkelt. Mange udtalelser er relativt korte og indeholder derfor kun få fortolkningsbidrag, ligesom de selvfølgelig tager udgangspunkt i en meget konkret situation.

Alligevel ses der at være lagt vægt på dokumentation; systematik og robuste tilgange for såvel identifikation som opfølgning på risici og i forhold til at udøve og øge sin indflydelse på sine forretningsrelationer. Kommunikation af forventninger og indsatser synes også at være betydelige elementer for at kunne efterleve retningslinjerne.

Udtalelsernes format varierer meget fra land til land, hvilket kan gøre det svært at sammenligne dem og udlede tendenser af dem. Det kunne være ønskeligt om der kunne laves et fast format, med en vejledning, for hvordan udtalelserne opbygges. Dette kunne muligvis også sikre en vis gennemsigtighed for klageren; den indklagede og den almindelige interesserede.